

CRNA GORA
SKUPŠTINA
Odbor za ljudska prava i slobode
Broj: 00-63-8/24-43/Z
EPA: 461 XXVIII
Podgorica, 29. januar 2025. godine

SKUPŠTINI CRNE GORE

PODGORICA

Na osnovu člana 77 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore sa 15. sjednice, održane 6. novembra 2024. godine i 18. sjednice, održane 29. januara 2025. godine podnosi Skupštini

IZVJEŠTAJ

SA KONTROLNOG SASLUŠANJA MINISTRA LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA, MINISTRA SOCIJALNOG STARANJA, BRIGE O PORODICI I DEMOGRAFIJE I PREDSTAVNIKA MINISTARSTVA PROSVJETE, NAUKE I INOVACIJA I MINISTARSTVA ZDRAVLJA NA TEMU: „IMPLEMENTACIJA PREPORUKA SADRŽANIH U IZVJEŠTAJU O POST-ZAKONODAVNOM NADZORU NAD ZAKONOM O ZABRANI DISKRIMINACIJE LICA SA INVALIDITETOM I ZAKLJUČKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE, DONESENOG POVODOM RAZMATRANJA IZVJEŠTAJA O POST-ZAKONODAVNOM NADZORU NAD ZAKONOM O ZABRANI DISKRIMINACIJE LICA SA INVALIDITETOM NA TREĆOJ SJEDNICI ODBORA, ODRŽANOJ 21. JANUARA 2021. GODINE“

Na osnovu člana 75 Poslovnika Skupštine Crne Gore Odbor za ljudska prava i slobode na 14. sjednici, održanoj 23. oktobra 2024. godine jednoglasno (sa sedam glasova „za“) donio je Odluku o kontrolnom saslušanju: ministarke prosvjete, nauke i inovacija prof. dr Anđele Jakšić Stojanović, ministra socijalnog staranja, brige o porodici i demografije Damira Gutića, ministra zdravlja dr Vojislava Šimuna i ministra ljudskih i manjinskih prava Fatmira Gjeke na temu: „Implementacija Preporuka sadržanih u Izvještaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Zaključka Odbora za ljudska prava i slobode, donesenog povodom razmatranja Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom na Trećoj sjednici Odbora, održanoj 21. januara 2021. godine“.

U skladu sa članom 75 stav 4 Poslovnika Skupštine Crne Gore, Odbor je o Odluci o kontrolnom saslušanju informisao predsjednika i potpredsjednike Skupštine. Takođe, u skladu sa članom 75 stav 5 Poslovnika Skupštine Crne Gore, Odbor je blagovremeno pozvao lica na saslušanje, obavijestio ih o pitanjima koja su predmet saslušanja i od njih zahtijevao da dostave potrebne Informacije do 4. novembra 2024. godine.

Informaciju u elektronskoj formi na temu kontrolnog saslušanja dostavili su: Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije i Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava i iste su dostavljene svim članovima Odbora.

Polazeći od navoda iz Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2024. godinu i kontinuiteta prethodnih, višegodišnjih aktivnosti članova Odbora za ljudska prava i slobode na ovu temu:

- **Konsultativno saslušanje predstavnika Ministarstva prosvjete, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja i Ministarstva za ljudska i manjinska prava na temu: „Post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom („Službeni list CG“, broj 35/15), sa akcentom na primjenu člana 21 ovog Zakona, koji se odnosi na diskriminaciju u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja“** održano na 54. sjednici Odbora, 18. februara 2020. godine- Odbor sačinio Izvještaj sa Zaključkom u 11 tačaka. Podsjećanja radi, Konsultativno saslušanje je organizovano u cilju jačanja kapaciteta ovog skupštinskog Odbora za sprovođenje post-zakonodavne kontrole zakona i politika koje regulišu ljudska prava, ali i doprinosa u cilju prikupljanja informacija potrebnih za uspješnu realizaciju pilot projekta. Ovom aktivnošću Odbor je doprinio ostvarivanju inicijalnih kontakata između predstavnika ključnih zainteresovanih strana, izabranih istraživača za sprovođenje pilot projekta i predstavnika Vestminsterske fondacije za demokratiju i omogućio ubrzanje aktivnosti planiranih u okviru pilot projekta post-zakonodavnog nadzora, zbog čega su Odboru upućene pohvale od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju i
- **Predstavljanje Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom** (dostupnog na linku http://www.skupstina.me/images/Izvjestaj_o_postzakonodavnom_nadzoru.pdf), izrađenog na inicijativu Odbora uz podršku Vestminsterske fondacije za demokratiju (WFD) u okviru regionalnog parlamentarnog programa „Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima na Zapadnom Balkanu“ koji je WFD sprovodila uz podršku Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške u periodu od aprila 2019. do aprila 2022. godine sa ciljem jačanja saradnje među parlamentima Zapadnog Balkana i uspostavljanja regionalne mreže radnih tijela za ljudska prava i rodnu ravnopravnost, realizovano na Trećoj sjednici Odbora, 21. januara 2021. godine- Odbor sačinio Izvještaj sa Zaključkom (u 19 tačaka)- dostupan na linku <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/sjednice-radnih-tijela/2758/6922-00-63-8-21-4-.pdf>,

održavanjem Kontrolnog saslušanja realizovana je 16. aktivnost utvrđena **Planom aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2024. godinu.**

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 1 i članom 75 stav 6 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Fatmir Gjeka, ministar ljudskih i manjinskih prava, Damir Gutić, ministar socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, Aleksandra Kuć, predstavnica Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija i dr Ognjen Delić, generalni direktor Direktorata za zdravstvenu zaštitu, regulisane profesije i nadzor nad funkcionisanjem strukovnih regulatornih tijela (komora) u Ministarstvu zdravlja.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stav 4 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: mr Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Snežana Mijušković, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Nerma Dobardžić, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Amela Orahovac, generalna direktorica u Ministarstvu socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, Mersida Aljićević, generalna direktorica u Ministarstvu socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, Irena Rakočević, generalna direktorica Direktorata za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Bojan Paunović, generalni direktor Direktorata za državni budžet u Ministarstvu finansija, Milica Kočalo, samostalna savjetnica u Ministarstvu finansija, Ivana Nedović, sekretarka Odbora za društvene djelatnosti u Zajednici opština Crne Gore, mr Olga Rovčanin, direktorica Dnevnog centra za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju-Podgorica, Lidija Rašović, direktorica Osnovne škole “Vladika Danilo”, Novica Gačević, direktor Osnovne škole “Štampar Makarije”, Brigitte Kuchar, predstavnica Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, Anjet Lanting, savjetnica Ujedinjenih nacija za ljudska prava, Milena Karišik, koordinatorka Programa dječje zaštite u Predstavništvu

UNICEF-a u Crnoj Gori, Ana Milutinović, šefica Kancelarije Vestminsterske fondacije za demokratiju u Crnoj Gori, Jelena Ristović, predstavnik NVO "Građanska alijansa", Marina Vujačić, izvršna direktorica NVO "Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore", Milisav Korać, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa" i Savo Knežević, predsjednik Skupštine NVO Nacionalna asocijacija roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju Crne Gore (NARDOS).

Sjednici je, u skladu sa članom 67 stav 4 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovao i Franklin De Vrieze, načelnik Odjeljenja za odgovorno upravljanje u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju, koji je sjednicu pratio onlajn.

Uvodna izlaganja na temu Kontrolnog saslušanja u okviru kojih su informisali o ključnim aktivnostima preduzetim na implementaciji preporuka sadržanih u Izvještaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Zaključka Odbora imali su: ministar ljudskih i manjinskih prava Fatmir Gjeka, ministar socijalnog staranja, brige o porodici i demografije Damir Gutić, predstavnik Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija Aleksandra Kuč i generalni direktor Direktorata za zdravstvenu zaštitu, regulisane profesije i nadzor nad funkcionisanjem strukovnih regulatornih tijela (komora) u Ministarstvu zdravlja dr Ognjen Delić.

Ministar ljudskih i manjinskih prava Fatmir Gjeka je istakao da je zbog značaja sistemskog djelovanja i usklađivanja multidisciplinarnog pristupa u cilju unapređenja položaja lica sa invaliditetom, kako bi lica sa invaliditetom u Crnoj Gori mogla podjednako da uživaju ljudska prava u skladu sa međunarodnim standardima i nacionalnim propisima, na predlog Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, Vlada Crne Gore 4. aprila ove godine donijela Odluku o obrazovanju Savjeta za prava lica sa invaliditetom. Savjet koji ima predsjednika, potpredsjednika i 21 člana čine predstavnici svih relevantnih institucija i pet članova nevladinih organizacija koje se bave pravima lica sa invaliditetom. Nadležnost Savjeta je, između ostalog, da prati izvršavanje preuzetih obaveza Crne Gore koje proizilaze iz Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom i drugih međunarodnih dokumenata, ali i da prati primjenu propisa i strategija koje se odnose na zaštitu prava lica sa invaliditetom i daje inicijative za njihove izmjene i usvajanje novih propisa. Istakao je da Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027, s Akcionim planom za period 2022-2023. predstavlja drugi nacionalni strateški dokument koji stavlja primarni akcenat na efektivno suzbijanje svih oblika diskriminacije, kao i stvaranje uslova za uživanje jednakih prava u svim oblastima života licima sa invaliditetom. Strategija je pripremljena i zasnovana na poštovanju ljudskih prava lica sa invaliditetom, kroz stvaranje uslova za obezbjeđenje učešća lica sa invaliditetom u svim sferama društvenog života. Radna grupa sačinjena od predstavnika svih relevantnih institucija koju je formiralo Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, uz podršku Kancelarije UNDP-ija u Crnoj Gori, sačinila je Godišnji izvještaj o realizaciji Strategije za period 2022-2023. godine koji sadrži analizu stanja i preporuke za naredni strateški ciklus. Ministar je ukazao na značajne izazove u političkoj sferi koji su proistekli iz činjenice da su u periodu 2021-2023. godine formirane tri različite Vlade Crne Gore, što je rezultiralo fluktuacijom značajnog broja službenika i promjenama u sastavu ministarstava koji su bili zaduženi za praćenje implementacije Strategije. Na taj način je izostalo postojanje neposredne odgovornosti u odnosu na praćenje planiranih aktivnosti. S tim u vezi, ukazao je na potrebu dalje identifikacije i uklanjanja prepreka koje uzrokuju nejednake društvene uslove i položaj lica sa invaliditetom, kao i na preduslove za njihovo aktivno učešće u razvoju javnih politika u oblasti zaštite od diskriminacije i promocije jednakosti. Prepoznata je i potreba za jačanjem uslova za ravnopravno učešće u životu zajednice žena i djevojčica sa invaliditetom, te djece sa invaliditetom.

Ministar Gjeka je saopštio da je generalna ocjena da je Strategijom postignut umjereni nivo pozitivnog uticaja na razvoj javne politike u periodu 2022-2023. godine. Akcionim planom za period 2024-2025. predviđene su aktivnosti koje se odnose na usvajanje zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije, usvajanje zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, izmjene Zakona o obaveznom zdravstvenom osiguranju, izmjene Zakona o ostvarivanju i zaštiti prava mentalno oboljelih lica, definisanje predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika u dijelu koji se odnosi na

unapređenje nivoa političke participacije lica sa invaliditetom, definisanje predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o političkim partijama u dijelu koji se odnosi na unapređenje nivoa političke participacije lica sa invaliditetom, izradu predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nevladinim organizacijama i predloga zakona o izmjenama Zakona o sportu u dijelu unapređenja Paraolimpijskog komiteta Crne Gore i Specijalne olimpijade. Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom se uređuje zabrana i zaštita od diskriminacije lica sa invaliditetom, kao i promocija jednakosti tih lica sa drugim licima. Navedeni zakonski akt je u velikoj mjeri usklađen sa UN Konvencijom o pravima lica sa invaliditetom. Planirano je da proces rada na izmjenama Zakona počne početkom 2025. godine, radi usaglašavanja sa Zakonom o zabrani diskriminacije i zaštiti jednakosti, čije usvajanje se očekuje u IV kvartalu ove godine, ali i radi daljeg usaglašavanja sa Konvencijom UN pravima lica sa invaliditetom i pravnom tekovinom EU.

Ministar Gjeka je istakao da je nakon formiranja Direktorata za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom održan sastanak sa sekretarom Komiteta UN za prava osoba sa invaliditetom u Ženevi kako bi se intenzivirale aktivnosti na sprovođenju preporuka Komiteta za prava osoba sa invaliditetom. Za narednu godinu planirana je izrada plana za realizaciju dobijenih preporuka i priprema izvještaja. Na samom kraju izlaganja informisao je da Ministarstvo izdvaja značajna finansijska sredstva za finansiranje projekata NVO u oblasti zaštite od diskriminacije i promocije jednakosti lica sa invaliditetom- od 2018. godine do danas Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je raspodijelilo oko 3.280.000,00 eura.

Ministar socijalnog staranja, brige o porodici i demografije Damir Gutić je podsjetio da Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom definiše zaštitu lica sa invaliditetom i promociju jednakosti tih lica sa drugim licima. Zakon u članu 2 definiše da je lice sa invaliditetom lice koje ima dugoročno, fizičko, mentalno, intelektualno ili senzorno oštećenje, koja u dejstvu sa različitim barijerama mogu otežati puno i aktivno učešće tog lica u društvu na osnovu jednakosti sa drugima. Ovo je potrebno naglasiti jer se u javnom prostoru uglavnom kao lice sa invaliditetom smatra lice koje ima fizičko oštećenje, a to je jedna od četiri grupe lica sa invaliditetom. Istakao je da Crna Gora nije dovoljno uradila na zaštiti od diskriminacije i promociji jednakosti ovih lica sa svima ostalima. Svakodnevno se uočavaju različiti primjeri diskriminacije ovih lica, ali i uskraćivanje mogućnosti, odnosno prava lica sa invaliditetom. Naglasio je da je Vlada Crne Gore odlučna da djeluje proaktivno kako bi se prostor za diskriminaciju smanjio, a lica sa invaliditetom uživala sva prava koja im po zakonu pripadaju. U tom smislu, ocijenio je da je dobra praksa održavanje ovakvih sjednica Odbora za ljudska prava i slobode kako bi se moglo utvrditi šta je od zaključaka donesenih u prethodnom periodu realizovano. Može se zaključiti da je naša država spremna da mijenja zakonske akte, unaprijedi zakonski okvir, donese strategije i akcione planove, ali da monitoring i evaluaciju treba unapređivati. Zbog toga su nam potrebni rokovi, podsjećanje na obaveze i jasna mjerila za procjenu urađenog, naglasio je ministar Gutić.

Ministar Gutić je saopštio da su prepoznali pet tačaka Zaključka Odbora (tač. 1, 2, 3, 5 i 12) o čijem sprovođenju treba da informišu. Naglasio je da u kontinuitetu rade kako bi licima sa invaliditetom obezbijedili ravnopravne uslove i nultu diskriminaciju po bilo kom osnovu. Posredstvom Ministarstva socijalnog staranja, brige o porodici i demografije i institucija u njihovoj nadležnosti pružaju se brojne usluge. Trenutno su pružaoci usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite licencirani za 52 usluge podrške za život u zajednici i usluge savjetovanja koje mogu koristiti djeca sa teškoćama u razvoju i osobe sa invaliditetom. U Crnoj Gori licencirano je 12 dnevnih boravaka za odrasla i stara lica sa invaliditetom. Za uslugu pomoć u kući za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju, odrasle i stare osobe sa invaliditetom i odrasla i stara lica, kojima je usled posebnih okolnosti socijalnog rizika potreban poseban oblik zaštite licencirano je 11 pružalaca usluga. Za pružanje usluga personalne asistencije licencirana su četiri pružaoca usluga. Uslugu porodičnog smještaja-hraniteljstva uz intenzivnu i dodatnu podršku pruža 11 hranitelja za 11 djece. U Predlogu strategije deinstitucionalizacije među nedostajućim uslugama za podršku za život u zajednici prepoznata je usluga tumačenja i prevođenja na znakovni jezik koja je namijenjena osobama sa oštećenjem sluha ili govora. Iako je zakonom prepoznata kao usluga podrške za život u zajednici, usluga tumačenja i prevođenja na znakovni jezik nije detaljno razrađena, dok u zemljama iz okruženja ova usluga nije dio sistema socijalne i dječje zaštite. Kada je u pitanju pružanje ove usluge, postoje problemi koji se

odnose na nedostatak minimalnih standarda i normativa, gotovo potpuna izolovanost osoba sa oštećenjem sluha ili govora u procesu donošenja odluka, veoma mali broj tumača znakovnog jezika, nedovoljna informisanost i motivisanost korisnika za borbu za njihova prava, kao i činjenica da znakovni jezik nije standardizovan. Saopštio je da je Nacrtom strategije deinstitutionalizacije za period od 2025. do 2028. godine sa Akcionim planom za 2025. godinu planirano razvijanje i akreditovanje novih programa obuke za znakovni jezik, izrada analize usluge prevođenja i tumačenja znakovnog jezika sa definisanjem preporuka za uvođenje ove usluge, kao i propisivanje bližih uslova za pružanje i korišćenje normativa i minimalnih standarda usluge tumačenja i prevođenja na znakovni jezik u skladu sa preporukama iz analize.

Ministar Damir Gutić je informisao o sprovođenju tačaka 1, 2, 3, 5 i 12 Zaključka Odbora za ljudska prava i slobode iz 2021. godine.

U vezi sa tačkom 1 Zaključka, u okviru Akcionog plana za sprovođenje Strategije za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2023. godine, Ministarstvo zaduženo za socijalno staranje realizovalo je niz aktivnosti usmjerenih na poboljšanje života lica sa invaliditetom. Poboljšani su kapaciteti stručnih radnika i saradnika koji rade sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Uz podršku Delegacije Evropske unije, 18 objekata centara za socijalni rad sa područnim jedinicama (u opštinama Bar, Budva, Tivat, Kotor, Cetinje, Nikšić, Danilovgrad, Tuzi, Golubovci, Kolašin, Berane, Plav, Andrijevica, Bijelo Polje, Mojkovac, Rožaje, Pljevlja i Žabljak) i JU Dječji dom "Mladost" - Bijela su adaptirani ili rekonstruisani sa ciljem poboljšanja pristupačnosti objekata.

Akcioni plan za sprovođenje Strategije za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2024-2025. predstavlja drugi dvogodišnji Akcioni plan koji je Vlada Crne Gore usvojila u cilju realizacije planiranih prioriteta u predmetnoj oblasti. Ministarstvo zaduženo za pitanja socijalne zaštite je učestvovalo u pripremi ovog Akcionog plana i predložilo niz aktivnosti koje će poboljšati položaj lica sa invaliditetom. Pored Ministarstva, aktivnosti će implementirati i institucije socijalne i dječje zaštite, a određene aktivnosti će se sprovoditi u saradnji sa drugim ministarstvima i NVO sektorom.

U vezi sa tačkom 2 Zaključka, ministar socijalnog staranja, brige o porodici i demografije je istakao da se najvažnije aktivnosti ovog Ministarstva odnose na pripremu novog zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, strategije deinstitutionalizacije i strategije razvoja sistema socijalne i dječje zaštite. S tim u vezi, formirana je Radna grupa za izradu zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti kojim će se unaprijediti kvalitet života pojedinaca i porodica, kao i postupak licenciranja pružalaca usluga i stručnih radnika, postupak akreditacije programa obuke, što će unaprijediti sistem kvaliteta u socijalnoj i dječjoj zaštiti. Prilikom izrade zakona posebno će se voditi računa o njenoj usaglašenosti sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom. Informisao je da je izrađen Predlog strategije deinstitutionalizacije za period od 2025. do 2028. s Akcionim planom za 2025. godinu i poslat na mišljenje Generalnom sekretarijatu Vlade, tako da se usvajanje očekuje u IV kvartalu ove godine. Usvajanje strategije deinstitutionalizacije je bila jedna od preporuka Komiteta za prava osoba sa invaliditetom upućenih Crnoj Gori 2017. godine. Strategija će sadržati mjerljiva rješenja za unapređenje položaja djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju i osoba sa invaliditetom, a ista se donosi u cilju prevencije institucionalizacije, deinstitutionalizacije korisnika i transformacije pružalaca usluga kako bi se osigurao život u porodici, odnosno zajednici, kao i razvoja usluga podrške za život u zajednici, usluga savjetovanja i socijalno-edukativnih usluga. Oblasti kroz koje će biti sproveden proces deinstitutionalizacije i prevencije institucionalizacije su: razvoj usluga koje podržavaju život korisnika u porodici i/ili zajednici, odnosno u najmanje restriktivnom okruženju, transformacija ustanova za smještaj korisnika kroz pružanje usluga u zajednici u najmanje restriktivnom okruženju, osnaživanje korisnika za proces deinstitutionalizacije, uključivanje u zajednicu i sprečavanje institucionalizacije i međusektorska saradnja. Primjenom mjera strategije deinstitutionalizacije Crna Gora će unaprijediti pružanje podrške biološkim porodicama u cilju preveniranja izdvajanja djece iz njihovih bioloških porodica i smještanja djece i mladih u institucije, ubrzati proces deinstitutionalizacije kroz razvoj usluga u zajednici i obezbijediti da djeca i mladi, odrasli i stariji žive u najmanje restriktivnom okruženju uz podršku usluga koje se pružaju u okviru porodice i zajednice. Strategijom je planirano da se obezbijedi dostupnost najmanje tri usluge koje podržavaju život u zajednici u svim jedinicama lokalne samouprave u skladu sa potrebama korisnika, kao i uspostavljanje nedostajućih usluga koje podržavaju život korisnika u zajednici i razvijanje integrisanih

usluga. Jedna od aktivnosti koja je planirana je i pokretanje nedostajuće usluge - stanovanje uz podršku za osobe sa invaliditetom.

Izrađen je Predlog strategije razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2025. do 2028. godine s Akcionim planom za 2025. i poslat na mišljenje Generalnom sekretarijatu Vlade, tako da se usvajanje očekuje u IV kvartalu ove godine. Ova strategija će uključivati jasne i mjerljive ciljeve za poboljšanje položaja osoba sa invaliditetom, a poseban naglasak biće stavljen na edukaciju stručnih radnika u radu sa ženama sa invaliditetom i djecom sa smetnjama u razvoju, kako bi se unaprijedio kvalitet pružene podrške. Licenciranje novih pružalaca usluga za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u oblasti socijalne i dječje zaštite takođe je jedan od prioriteta Ministarstva, čime će se obezbijediti veći kvalitet i dostupnost usluga za korisnike.

Povodom tačke 3 Zaključka Odbora, ministar Gutić je saopštio da Ministarstvo zaduženo za socijalno staranje u saradnji sa UNDP-ijem realizuje projekat "Reforma sistema utvrđivanja invaliditeta" u okviru kojeg je planirano usvajanje zakona o jedinstvenom vještačenju invaliditeta, čiji je Nacrt izrađen i poslat Sekretarijatu za zakonodavstvo na mišljenje. Ovom reformom biće uvedena nova metodologija za vještačenje invaliditeta zasnovana na modelu ljudskih prava. U postojećem sistemu u okviru pet resora funkcioniše više od 35 komisija, među kojima i socijalno ljekarske komisije za utvrđivanje medicinskih indikacija za ostvarivanje prava na dodatak za njegu i pomoć i ličnu invalidninu, pri čemu svi resori imaju svoje komisije, kao i kriterijume koji su dominantno zasnovani na medicinskom pristupu invaliditetu. Reforma sistema vještačenja invaliditeta će doprinijeti uspostavljanju pravednijeg, ravnopravnijeg i jednostavnijeg pristupa pravima na novčanu podršku i uslugama namijenjenim licima sa invaliditetom. Jedinstveno vještačenje invaliditeta će sprovoditi Zavod, putem komisija za vještačenje, u skladu sa novom metodologijom. Na ovaj način uspostaviće se pravedniji i sveobuhvatniji sistem koji će bolje odgovoriti na potrebe osoba sa invaliditetom. Zavod će biti zadužen za formiranje registra osoba sa invaliditetom, a planirano je i uvođenje inkluzivnog dodatka za lica sa invaliditetom zasnovanog na modelu ljudskih prava. Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 3. avgusta 2023. godine usvojila Informaciju o obezbjeđenju prostornih kapaciteta za rad Zavoda za vještačenje invaliditeta i donijela Zaključak kojim je zadužila tadašnje Ministarstvo rada i socijalnog staranja, sadašnje Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije da obezbijedi prostorije u okviru JU Centar za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom za potrebe budućeg Zavoda za vještačenje invaliditeta. Vlada Crne Gore je dala saglasnost za ustupanje, upravljanje i korišćenje poslovnih prostorija na period od pet godina sa mogućnošću produženja bez naknade.

U vezi sa tačkom 5 Zaključka, ministar je saopštio da se djeci sa smetnjama u razvoju usluge pružaju u dnevnim boravcima za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju u 16 opština od strane 18 pružalaca usluga (17 pružalaca usluga su javne ustanove, a jedan pružalac usluge je NVO). Na sjeveru države dnevni centri funkcionišu u Pljevljima, Bijelom Polju, Plavu, Rožajama, Mojkovcu i Beranama. U dnevnim centrima usluge se pružaju i djeci sa seoskog područja pošto dnevni centri obezbjeđuju prilagođen prevoz. Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije je 1. oktobra 2024. donijelo rješenje o učešću države u sufinansiranju troškova usluge dnevnog boravka za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju koji koriste uslugu od 21 do 40 sati nedjeljno u iznosu od 1,90 eura po korisniku, po satu pružanja usluge, što je na mjesečnom nivou oko 330 eura. Donijeto je i rješenje o učešću države u sufinansiranju troškova usluge dnevnog boravka za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju koji koriste uslugu do 20 sati nedjeljno, u iznosu od 3,04 eura po korisniku, po satu pružanja usluge, što je na mjesečnom nivou oko 264 eura. Ovim rješenjima je za sve dnevne boravke povećano učešće države, jer je ranije iznosilo 250 eura.

U junu 2024. godine izmijenjen je Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici, tako što je omogućeno da se usluga dnevnog boravka pruža djeci sa smetnjama u razvoju do 20 sati ili od 21 do 40 sati. Time su stvoreni uslovi da dnevni centri mogu da pružaju usluge većem broju djece sa smetnjama u razvoju.

Ministar Gutić je informisao da je strategijom deinstitutionalizacije planirano uvođenje integrisanih usluga, a u saradnji sa Ministarstvom zdravlja koje je nosilac aktivnosti i usluge rane intervencije. Pored dnevnih boravaka djeci sa smetnjama u razvoju i osobama sa invaliditetom podrška se

pruža i kroz usluge: savjetovanja, personalne asistencije i pomoći u kući. Razvojem usluga u zajednici radiće se i na poboljšanju kvaliteta usluga.

U vezi sa tačkom 12 Zaključka Odbora, ministar Gutić je saopštio da je u strategiji deinstitutionalizacije jedan od ciljeva obezbjeđivanje efikasne međusektorske saradnje kako bi se podržala deinstitutionalizacija i podrška životu korisnika u porodici i/ili zajednici. U okviru ovog cilja planirano je kroz međusektorsku saradnju razvijanje integrisanih usluga koje uključuju sve potrebne usluge iz različitih sektora.

Predstavnica Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija Aleksandra Kuč je podsjetila da taj sektor obuhvata 163 osnovne škole, 57 srednjih škola, tri resursna centra i 21 predškolsku ustanovu i da je njihov moto poštovanje i prihvatanje različitosti i osnaživanje djece za njihov dalji život i nesmetano funkcionisanje. Saopštila je da je uspostavljanje baze podataka o djeci sa posebnim obrazovnim potrebama obuhvaćeno bazom podataka MEIS Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, kao i bazom koju posjeduje Direkcija za inkluzivno obrazovanje i vaspitanje - podaci prvostepene Komisije za usmjeravanje (rješenja komisije). Prema njihovim podacima blizu 2.000 djece sa posebnim potrebama je uključeno u vaspitno-obrazovni sistem, u sklopu osnovnog vaspitanja i obrazovanja 1.200 učenika, srednjeg 300, oko 450 djece u resursnim centrima i određeni broj djece u predškolskim ustanovama. Naglasila je da na nivou države nije formiran registar osoba sa invaliditetom. Rad mobilnih službi je kontinuiran, a stručni kadar je deficitaran. Svi članovi mobilnih službi obilaze škole i daju podršku učenicima, nastavnicima i roditeljima. Praksa je da škole obavještavaju Zavod za školstvo ili direktno članove mobilnih službi kada im je potrebna podrška. Inkluzivno obrazovanje je socijalni model koji se bazira na prilagođavanju potrebama učenika. Tretmani su domen zdravstvenog- medicinskog pristupa u radu. Istakla je da se rana intervencija u sistemu obrazovanja pruža u resursnim centrima, iako je primarno domen zdravstvenog sistema. Servisi podrške su uspostavljeni preko dnevnih centara u lokalnoj zajednici i treba da budu osnaženi od strane opština i sistema socijalne zaštite. Obrazovni sistem je na sopstvenu inicijativu uspostavio saradnju sa dnevnim centrima u Crnoj Gori, a Resursni centar „Dr Peruta Ivanović“- Kotor je dao prostor i stručni kadar za osnivanje dnevnog centra. Nastavno osoblje se edukuje putem akreditovanih obuka Kataloga stručnog usavršavanja nastavnika odobrenog od Nacionalnog savjeta za obrazovanje, a 38 obuka za inkluzivno obrazovanje je prisutno u katalogu. Na školskom portalu Inkluzivno obrazovanje, nalaze se pravilnici i zakoni, primjeri dobre prakse i prilagođeni materijali za rad. Takođe, postavljen je Paket Nediskriminacije- alat za sprovođenje radionica sa učenicima u cilju borbe protiv diskriminacije.

Predstavnica Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija je informisala da su škole u obavezi da sprovedu metodologiju Indeksa inkluzivnosti i na osnovu tih rezultata realizuju mjere i aktivnosti za unapređenje inkluzivnog obrazovanja. Indeks za inkluziju je interna evaluacija koja se sprovodi na nivou ustanove i na osnovu toga se u akcionom planu određuju ciljevi koji će se u određenom periodu korigovati.

Kada je riječ o pristupačnosti, ako se uzme u obzir kada su objekti vaspitno-obrazovnih ustanova građeni, tačno je da nijesu prilagođeni djeci sa smetnjama u razvoju, ali tada inkluzija nije bila prisutna u ustanovama na ovaj način. Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija ulaže velike napore da poboljša uslove rada u ustanovama. Pet od sedam škola koje imaju integrisana odjeljenja na nivou države imaju opremljene senzorne sobe, kao i određen broj vrtića. U skladu sa mogućnostima i raspoloživim resursima, određeni broj ustanova ima kombi vozila za prevoz djece, kao i sva tri resursna centra. U sva tri resursna centra koncipirani su i opremljeni asistivni kabineti u kojima se izrađuje specijalizovani didaktički materijal. Nedavno je za potrebe jednog izvještaja urađena komparativna analiza rada resurnih centara, pa je utvrđeno da dva resursna centra imaju jako dobre uslove za rad, a treći resursni centar je rekonstruisan 2019.godine. Potrebno je obezbijediti dodatna sredstva da se osavremene IT opremom, posebno u dijelu izrade udžbenika na Brajevom pismu. Takođe, neophodno je sistematizacijom radnih mjesta zaposliti makar još po jednu osobu koja bi radila u asistivnim kabinetima. Komisije za usmjeravanje učenika u odgovarajući obrazovni sistem funkcionišu na lokalnom nivou, nijesu pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, ali se trude da imaju bar po jednog člana koji će biti uključen u rad. Imaju komunikaciju sa vaspitno-obrazovnim ustanovama koje su dužne da ih na kraju školske godine obavijeste o napredovanju i postignućima učenika sa posebnim obrazovnim potrebama. Opština Golubovci još uvijek nije formirala

komisiju za usmjeravanje, dok je Opština Tuzi to učinila. Djeci sa posebnim obrazovnim potrebama koja imaju rješenje o usmjeranju omogućeno je besplatno pohađanje predškolske ustanove. Što se tiče rada asistenata on je regulisan članom 30a Zakona o obrazovanju i vaspitanju djece sa posebnim potrebama i na osnovu rješenja koje donosi komisija koja pristizu u Ministarstvu, odobrava se i sistematizuje broj asistenata u okviru jedne ustanove. Bitno je napomenuti da je radno vrijeme asistenta osam sati. Inkluzija podrazumijeva individualizaciju nastave, a ne izradu posebnih specijalnih udžbenika.

Predstavnica Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija je saopštila da je Crna Gora dobila nagradu internacionalnog ZERO projekta za primjenu digitalnih udžbenika (DAISY) za učenike sa senzornim smetnjama vida, kao i za ostale učenike koji pokazuju izazove u savladavanju vještine čitanja. Sajam asistivne tehnologije se sprovodi svake godine u martu na lokalnom nivou, gdje se predstavljaju materijali i prilagođena didaktička sredstva za unapređenje vaspitno-obrazovnog rada sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama. Vodič za prilagođavanje učenja i učešća studenata sa invaliditetom izrađen je 2020, uz podršku Savjeta Evrope, a predstavljen je univerzitetima u Crnoj Gori. Realizovane su obuke za primjenu Vodiča, namijenjene nastavnom osoblju Univerziteta Crne Gore i Univerziteta Mediteran. U sklopu iste aktivnosti izrađen je Individualni tranzicioni plan 3 za sistemsku tranziciju iz srednjeg ka visokom obrazovanju. Naglasila je da asistenti u visokom obrazovanju nijesu prepoznati u našem sistemu, već su uglavnom obraćanja koja su imali bila vezana za personalnog asistenta, što prevazilazi njihove nadležnosti tako da do sada nijesu mogli djelovati u tom pravcu, ali se nadaju da će se izmjenom Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama i to uzeti u obzir u narednom periodu.

Predstavnik Ministarstva zdravlja dr Ognjen Delić je saopštio da je Crna Gora posvećena univerzalnoj zdravstvenoj zaštiti i ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja koji se odnose na zdravlje. Strategija razvoja zdravstva Crne Gore u širem smislu obavezuje na obezbjeđenje jednakosti u zdravstvu za osobe sa invaliditetom, naglašavajući potrebu za smanjenje diskriminacije i barijera sa kojima se suočavaju prilikom pristupa zdravstvenoj zaštiti i uslugama. Strategija identifikuje potrebu jačanja pokrivenosti zdravstvenih usluga za osobe sa invaliditetom, nivo zaštite u slučaju vanredne situacije i uključivanje u pružanje preventivnih usluga. Strateški operativni ciljevi u novoj zdravstvenoj strategiji Crne Gore ukazuju na šire oblasti koje će biti u fokusu Ministarstva zdravlja do 2027. godine, među kojima su: kvalitetnija zdravstvena zaštita, uključujući jačanje primarne zdravstvene zaštite, poboljšanje regulatornih i institucionalnih okvira i smanjenje broja neopravdanih upućivanja u zdravstvene ustanove sekundarnog nivoa, unapređenje nivoa finansijske zaštite građana kod pružanja zdravstvenih usluga, poboljšanje upravljanja zdravstvenim sistemima zasnovano na dokazima, uključujući jačanje crnogorskog informacionog sistema za upravljanje zdravljem, renoviranje zdravstvenih ustanova, obezbjeđivanje uslova za efikasnu komunikaciju i koordinaciju resursa za upravljanje zdravstvenim vanrednim situacijama. Nova Strategija ranog razvoja djeteta usvojena u oktobru 2023. takođe prepoznaje da je potrebno povećati kapacitete zdravstvenog sektora zajedno sa drugim sektorima kako bi se pružile odgovarajuće usluge porodicama i maloj djeci, uključujući i djecu sa invaliditetom. Ministarstvo zdravlja je uz podršku Svjetske zdravstvene organizacije izradilo Akcioni plan za jednakost u zdravstvu za osobe sa invaliditetom, koji identifikuje prioritetne intervencije neophodne za unapređivanje jednakosti u zdravstvu za osobe sa invaliditetom. Opšti cilj akcionog plana je smanjenje zdravstvenih nejednakosti koje doživljavaju osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori, a Crna Gora je prva zemlja u Evropi koja koristi SZO Vodič za akciju za osobe sa invaliditetom za izradu akcionog plana fokusiranog na jednakost u zdravstvu za osobe sa invaliditetom. Ministarstvo je formiralo radnu grupu za Vodič za akciju za osobe sa invaliditetom kako bi doprinijelo procesu izrade akcionog plana. Radna grupa je sprovedla situacionu procjenu kako bi prikupila podatke i dokaze u vezi sa svakom od strateških ulaznih tačaka za jačanje inkluzije osoba sa invaliditetom, identifikovanih u Globalnom izvještaju o zdravstvenoj jednakosti za osobe sa invaliditetom. Deset strateških polaznih tačaka usklađeno je sa pristupom jačanja zdravstvenog sistema kroz osnaživanje primarne zdravstvene zaštite. Ministarstvo zdravlja će u najskorijem periodu usvojiti akcioni plan kako bi se pristupilo implementaciji zacrtanih ciljeva.

Postavljena su sledeća pitanja:

1. Kako će ministar ljudskih i manjinskih prava Fatmir Gjeka koji je i predsjednik Savjeta za prava lica sa invaliditetom garantovati da će to tijelo biti funkcionalno, jer od sedam potpredsjednika Vlade nijedan nije nadležan za prava osoba sa invaliditetom, a zbog horizontalne izjednačenosti predsjedavajućeg Savjetom sa ostalim ministrima može doći do teškoća u sprovođenju zaključaka i preporuka Savjeta?

2. Uz podsjećanje na slučaj učenika četvrtog razreda Osnovne škole „Marko Miljanov“ u Podgorici A.J. povodom kojeg se „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“ više puta obraćalo Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija koji je isključen iz procesa obrazovanja iako ima rješenje o usmjeravanju i dodijeljenog asistenta u nastavi, postavljen je upit kada će se bilo šta desiti tim povodom jer je dijete i dalje kući i tako provodi vrijeme sa samohranom majkom?

3. Kada će biti usvojen akcioni plan za jednakost osoba sa invaliditetom u oblasti zdravstvene zaštite?

4. Kada će biti izrađen registar rijetkih bolesti, jer je to obaveza od prije osam godina, a djeca sa smetnjama u razvoju bez tog registra ne mogu da ostvare mnoga prava?

5. Koje su realizovane aktivnosti iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije ranog razvoja djeteta za 2024. godinu?

6. Da li Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava smatra da su sredstva koja se opredjeljuju iz budžeta dovoljna za zaštitu prava lica sa invaliditetom?

7. Da li je Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija preduzelo sve što je bilo u njihovoj mogućnosti da se osobama sa invaliditetom omogući pristup svim nivoima obrazovanja?

8. Kakav je kvalitet znanja koji djeca dobijaju tokom procesa inkluzivnog obrazovanja i koje kompetencije su im obezbijeđene, gdje oni rade nakon završetka procesa obrazovanja?

U raspravi su učestvovali: zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Nerma Dobardžić, generalna direktorica Direktorata za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava Irena Rakočević, generalni direktor Direktorata za državni budžet u Ministarstvu finansija Bojan Paunović, sekretarka Odbora za društvene djelatnosti u Zajednici opština Crne Gore Ivana Nedović, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Snežana Mijušković, direktorica JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju-Podgorica mr Olga Rovčanin, direktorica Osnovne škole “Vladika Danilo” Lidija Rašović, direktor Osnovne škole “Štampar Makarije” Novica Gačević, izvršna direktorica NVO “Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore” Marina Vujačić, izvršni direktor Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju “Naša inicijativa” Milisav Korać, predsjednik Skupštine Nacionalne asocijacije roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju Crne Gore Savo Knežević, poslanici Andela Vojinović, Vaso Obradović i Jasmin Ćorović, dok su ministar ljudskih i manjinskih prava Fatmir Gjeka, ministar socijalnog staranja, brige o porodici i demografije Damir Gutić, predstavnica Ministarstva prosvjete Aleksandra Kuč, generalni direktor Direktorata za zdravstvenu zaštitu, regulisane profesije i nadzor nad funkcionisanjem strukovnih regulatornih tijela (komora) u Ministarstvu zdravlja dr Ognjen Delić i generalna direktorica Direktorata za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava Irena Rakočević odgovarali na postavljena pitanja.

Tokom rasprave iskazani su stavovi i mišljenja koji se mogu rezimirati na sledeći način:

- da je Nezavisni mehanizam za promociju, zaštitu i praćenje primjene Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom koji čine predstavnici deset nevladinih organizacija osoba sa invaliditetom i udruženja roditelja djece i mladih sa smetnjama u razvoju i predstavnik institucije Zaštitnika, sačinio Izveštaj “Položaj osoba sa invaliditetom na osnovu zatečenog stanja sa terenskih posjeta Nezavisnog monitoring mehanizma za promociju, zaštitu i praćenje primjene Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori” u kojem su sadržani zaključci, ocjene stanja i preporuke;

- da je važno obezbijediti adekvatno funkcionisanje Savjeta za prava lica sa invaliditetom;
- da i pored toga što je informacioni sistem u obrazovanju možda jedan od najfunkcionalnijih, Zaštitniku prilikom terenskih posjeta školama u različitim djelovima Crne Gore ukazuju da je nekada bila uspostavljena praksa da svako dijete koje je pohađalo vrtić prati portfolio kad upiše osnovnu školu, što može da pogleda njegov nastavnik i svi ostali, dok se u međuvremenu ta praksa izgubila;
- da Ministarstvo zdravlja i zdravstvene službe na vrijeme treba da uoče smetnju kod djeteta i da o tome obavijeste roditelje i druge nadležne institucije;
- da je evidentan nedostatak koordinacije i razmjene podataka među institucijama i u okviru institucija, jer je nemoguće da se desi da iz perioda ranog razvoja nemamo podatak o određenim smetnjama koje se javljaju kod djece, pa da prođe dvije faze obrazovanja i u trećoj fazi obrazovanja shvatimo sa čime se suočavamo i tek onda reagujemo;
- da bez razmjene podataka nema načina da se sprovede politika obrazovanja osoba sa invaliditetom od najranijeg uzrasta do visokog obrazovanja;
- da se u vezi sa učešćem osoba sa invaliditetom u političkim procesima najveća pažnja posvećuje izbornom procesu, odnosno biračkim mjestima koja još uvijek nijesu usklađena sa potrebama, odnosno pravima osoba sa invaliditetom, a često se zaboravlja još jedna važna obaveza, a to je na koji način se osobama sa invaliditetom nudi politička ponuda u Crnoj Gori, odnosno da li je bilo koja od političkih partija u Crnoj Gori razmišljala da na Brajevom pismu ili na drugi prilagođen način osobama sa invaliditetom, slabovidim osobama stavi na raspolaganje političku ponudu da bi mogli da se opredijele i da iskažu afinitet prema određenoj političkoj partiji;
- da i pored toga što su mnoge obrazovne ustanove građene prije 60 ili 70 godina, upitno je zašto se toliko dugo čeka sa njihovim prilagođavanjem jer zakonodavstvo na to obavezuje od 2000, a od 2008. godine je definisano precizno sa rokom za prilagođavanje svih tih objekata;
- da se nedostatak pristupačnosti u objektima za javnu upotrebu često pravda nedostatkom finansijskih sredstava, ali je neprihvatljivo da se u dužem vremenskom periodu time pokušava opravdati nerješavanje ovog problema, te da nema opravdanja za pojedine državne institucije koje godinama istrajavaju u tome da ne obezbijede pristupačnost i protokole za komunikaciju sa osobama sa invaliditetom;
- da je obaveza države da obezbijedi puno ostvarivanje svih prava i sloboda osoba sa invaliditetom, bez diskriminacije, što znači usvajanje zakonodavstva, preduzimanje mjera, uključujući i zakonodavne mjere, uzimanje u obzir pitanja zaštite i promocije ljudskih prava osoba sa invaliditetom, uklanjanje diskriminacije, promocija i istraživanje, dostupnost novih tehnologija, trening i obuka stručnjaka;
- da Ministarstvo finansija sa izuzetnom pažnjom razmatra zahtjeve resornih ministarstava koja se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom prilikom planiranja svojih aktivnosti;
- da lokalne samouprave preduzimaju aktivnosti na planu unapređenja položaja osoba sa invaliditetom;
- da je Zajednica opština Crne Gore u maju ove godine donijela model lokalnog akcionog za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti i uputila ga svim opštinama na korišćenje;
- da u lokalnim samoupravama ne postoji nedostatak volje u donošenju lokalnog plana, već nedostatak resursa i finansijskih sredstava za realizaciju aktivnosti;
- da će Zajednica opština do kraja ove godine organizovati promociju i prezentaciju ovog modela predstavnicima lokalnih samouprava da bi ih podstakli da u što kraćem roku pristupe izradi lokalnog akcionog plana, čime bi i lokalne samouprave realizovale preporuku iz tačke 1 Zaključka Odbora;
- da su lokalne samouprave preduzele određene aktivnosti na prilagođavanju objekata u javnoj upravi koji su u vlasništvu opštine, među kojima su sledeće: Opština Tivat je izvršila prilagođavanje pristupačnosti objekta područne jedinice Uprave policije, znači organa državne uprave na svojoj teritoriji u vrijednosti od oko 5.000 eura, prilagodila je pristupačnost Osnovnoj školi "Drago

Milović" u iznosu oko 5.000 eura, zatim izgradila ljuljašku na dječjem igralištu za djecu sa invaliditetom u iznosu od oko 5.000 eura. U Prijestonici Cetinje osnovna škola je prilagođena iz sredstava lokalne samouprave, iako su svi ovi objekti u nadležnosti i vlasništvu državnih organa. Opština Bar je dostavila pisanu informaciju da su svi objekti u javnoj upotrebi potpuno pristupačni osobama sa invaliditetom. Zajednica opština je i kroz neke svoje projektne aktivnosti pokušala da predstavi međunarodnim donatorima važnost pristupačnosti. Prije nekoliko godina, u projektu koji se odnosio na alternativne vidove saobraćaja uspjela je da ubijedi donatora da određeni dio sredstava uloži u prilagođavanje objekata u Opštini Rožaje i u Opštini Bar za objekte gdje je javna uprava, zgrada opštine i gdje su sportski i kulturni centri u ovim opštinama. Glavni grad Podgorica je u saradnji sa nevladinim organizacijama u periodu 2022-2023. godine realizovao brojne projekte usmjerene na pružanje usluga, jer su mobilni timovi koji su uspostavljeni pružili brojne usluge, a realizovana je izrada taktilnih staza vodilja za slabovidna lica. U 2022. godini Glavni grad je izgradio taktilne staze u vrijednosti od oko 60.000, u 2023. godini u dužini nekih kilometar staza u vrijednosti od oko 70.000 eura;

- da je većina objekata u lokalnim samoupravama u kojima građani ostvaruju svoja prava u vlasništvu organa državne uprave, jer kada se govori o pravu na obrazovanje, pravu na zdravstvenu zaštitu, pravu na socijalne usluge i socijalnu zaštitu, pravu na zapošljavanje, područne jedinice su na teritoriji lokalne samouprave, ali obaveza prilagođavanja pristupačnosti ovih objekata je u nadležnosti resornih ministarstava;
- da neadekvatna saradnja među resorima na lokalnom nivou uglavnom rezultira problemima u implementaciji zakona i strategija, odnosno problemima u pružanju usluga korisnicima;
- da povećanje participacije Ministarstva na 315 eura po korisniku dnevnog centra za djecu sa smetnjama u razvoju nije rješenje problema, već je to ad hoc mjera koja nije dugoročna, sistemski uređena, pa još uvijek nije pronađeno trajno i dugoročno rješenje za funkcionisanje i finansiranje dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju;
- da je Zajednica opština Crne Gore od Ministarstva socijalnog staranja, brige o porodici i demografije zahtijevala da iznos participacije opštine bude 30% ukupnih troškova dnevnih centara, a da se ostali troškovi raspodijele među resorima Ministarstva zdravlja, Ministarstva socijalnog staranja, brige o porodici i demografije i Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, jer će dnevni centri pružati integrisane usluge nakon što se utvrde zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, dok je predviđena i izrada analize načina uspostavljanja, finansiranja i funkcionisanja ovih integrisanih usluga;
- da nije problematičan samo rad komisija za usmjeravanje, već je problematično što je sve veći broj djece u obrazovnom sistemu koja nijesu prošla komisije za usmjeravanje;
- da je Zaštitnik upućivao preporuke o međusektorskoj saradnji i ukazivao da se mora uspostaviti jasna komunikacija između Ministarstva zdravlja koje treba obrazovnoj ustanovi i ostalim sistemima da signalizira da ima djece koja imaju određene probleme kako bi se pratili i kako bi se adekvatno postupalo;
- da se objekat Dnevnog centra za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Podgorica nalazi u gusto naseljenom dijelu grada, pa je samo pozicioniranje ustanove svojevrsan način promocije socijalne inkluzije, jer korisnici borave i imaju aktivnosti unutar naselja i nijesu izdvojeni, niti isključeni iz društvenog okruženja, odnosno zajednice;
- da u Dnevnom centru u Podgorici sada preko 60% korisnika ima dijagnozu iz spektra autizma, pri čemu većinu čine adolescenti, zbog čega im je potreban i brojniji stručni kadar, jer to zahtijeva rad jedan na jedan, a da minimalni standard pravilnika koji definiše pružanje ove usluge, a koji se tiče broja stručnih radnika u odnosu na broj korisnika propisuje da na deset korisnika budu zaposlena dva stručna radnika i jedan saradnik;
- da Dnevni centar u Podgorici ima dobru saradnju sa Centrom za socijalni rad na osnovu čijeg rješenja korisnici započinju korišćenje usluge dnevnog boravka;

- da je važno obezbijediti bolju saradnju, odnosno uključenost dnevnih centara u procjenu i utvrđivanje stepena podrške za korisnike, kao i da za korisnika prvog stepena podrške i korisnika četvrtog stepena podrške ne može biti isti broj zaposlenih stručnih radnika, odnosno saradnika;
- da postoji problem prebukiranosti škola u Podgorici zbog čega je nemoguće pričati o individualizaciji nastave, pa se inkluzija možda pretvorila u svoju suprotnost;
- da je važno obezbijediti finansijska sredstva kako bi se izgradila infrastruktura u obrazovanju, naročito u Podgorici gdje je potreban veći broj objekata zbog porasta broja stanovnika u Podgorici;
- da je važno obezbijediti kontinuirane edukacije nastavnog kadra u vezi sa radom sa djecom sa smetnjama u razvoju;
- da u slučajevima kada osobe sa invaliditetom podnesu zahtjev centrima za socijalni rad i prizna im se pravo na personalnu asistenciju u zavisnosti od svih njihovih prihoda izuzev materijalnog obezbeđenja porodice i jednokratne novčane pomoći, kada su im prihodi veći od 600 eura, određuje se participacija koja je veća od samih prihoda, što je neprihvatljivo, pa osobe sa invaliditetom odustaju od te usluge;
- da nacrt zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom još uvijek nije utvrđen iako je Radna grupa formirana od 2016. godine;
- da u Crnoj Gori još uvijek ne postoji registar osoba sa invaliditetom;
- da je još prije osam godina utvrđena obaveza da se izradi registar rijetkih bolesti, što je bio zadatak Instituta za javno zdravlje, a to nije realizovano;
- da prema podacima iz 2016. godine, od ukupnog broja usluga u našoj državi, kad su u pitanju usluge socijalne i dječje zaštite, 80% ih pružaju nevladine organizacije, pa bi shodno tome trebalo da dobiju adekvatna sredstva da bi te usluge pružali kvalitetno;
- da se očekuje da će se uskoro izmijeniti Zakon o nevladinim organizacijama kako bi se utvrdila reprezentativnost organizacija osoba sa invaliditetom;
- da situacija nije zadovoljavajuća i da stanje nije dobro, ne samo zbog neizvršavanja preuzetih obaveza od strane državnih institucija, nego i zbog toga što država, odnosno društvo na svakom koraku propušta da učini nešto za osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori, zbog čega se ove osobe i dalje suočavaju sa brojnim problemima u obrazovanju, zdravstvu i socijalnoj zaštiti;
- da je upitan kvalitet znanja koje se obezbjeđuje djeci sa smetnjama u razvoju;
- da nije urađena ni ozbiljna analiza inkluzivnog obrazovanja da bi imali informaciju gdje su osobe sa invaliditetom koje su se školovala po tom modelu, koje kompetencije su stekli i da li su zaposleni;
- da poslodavci i dalje ne zapošljavaju osobe sa invaliditetom u dovoljnoj mjeri;
- da postoji zakonska i moralna obaveza da omogućimo osobama sa invaliditetom da uživaju osnovna ljudska prava;
- da se razgovara o Zaključcima iz 2021. godine i da se može vidjeti da se godinama ukazuje na iste probleme;
- da se na osnovu dostavljenih informacija, saopštenih podataka i Informativnog pregleda, sačinjenog u pripremi sjednice može zaključiti da se u međuvremenu ništa konkretno nije desilo, jer se i dalje daju deklarativna obećanja i na tom deklarativnom nivou ima pomaka na bolje, ali ima i mnogo prostora za dalje aktivnosti i
- da je u narednom periodu potrebno mnogo više raditi na realizaciji strategija i akcionih planova, da se ne bi i naredne godine na sjednici Odbora ponavljala ista priča i problemi i da tempo rješavanja problema u ovoj oblasti mora biti brži.

Odbor je jednoglasno (sa osam glasova „za”) odlučio da predloži Skupštini da, povodom Kontrolnog saslušanja ministra ljudskih i manjinskih prava, ministra socijalnog staranja, brige o porodici i demografije i predstavnika Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija i Ministarstva zdravlja na temu: „Implementacija Preporuka sadržanih u Izvještaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Zaključka Odbora za ljudska prava i slobode, donesenog povodom razmatranja Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom na Trećoj sjednici Odbora, održanoj 21. januara 2021. godine“, održanog 6. novembra 2024. godine usvoji sledeće

ZAKLJUČKE

1. Skupština Crne Gore zaključuje da Crna Gora nije dovoljno uradila na zaštiti od diskriminacije i promociji jednakosti lica sa invaliditetom, iako je naša država spremna da unaprijedi zakonski okvir, donese strategije i akcione planove, zbog čega implementaciju, monitoring i evaluaciju treba unapređivati. I dalje se u mnogo većoj mjeri govori o tome šta će biti urađeno na poboljšanju stanja, nego o onom što je realizovano, što se može uočiti komparativnom analizom zaključaka Skupštine Crne Gore i Odbora za ljudska prava i slobode, donesenih na ovu temu u prethodnom desetogodišnjem periodu.
S tim u vezi, Skupština Crne Gore ocenjuje da tempo rješavanja izazova u ovoj oblasti mora biti mnogo brži, kako se u ocenama u izvještajima Evropske komisije stalno ukazivanje da osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori ne mogu u potpunosti da ostvare svoja prava i nastavljaju da se suočavaju sa višestrukim oblicima diskriminacije ne bi ponavljalo i kako bi se u konačnom doprinijelo punom i jednakom uživanju prava osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori.
2. S obzirom na to da je Vlada Crne Gore 4. aprila 2024. godine donijela Odluku o obrazovanju Savjeta za prava lica sa invaliditetom, čija nadležnost je, između ostalog, da prati izvršavanje preuzetih obaveza Crne Gore koje proizilaze iz Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom i drugih međunarodnih dokumenata i da prati primjenu propisa i strategija koje se odnose na zaštitu prava lica sa invaliditetom i daje inicijative za njihove izmjene i usvajanje novih propisa, te da je isti do sada održao samo konstitutivnu sjednicu, Skupština Crne Gore ukazuje da je u što kraćem periodu neophodno obezbijediti njegovo adekvatno funkcionisanje.
3. Skupština Crne Gore još jednom apeluje na Vladu Crne Gore i resorna ministarstva da ubrzaju aktivnosti na pripremi zakona o izmjenama i dopunama svih preostalih zakona za koje je obaveza usklađivanja utvrđena Analizom usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom koju je, u skladu sa Zaključkom Skupštine Crne Gore iz jula 2015. godine, Vlada Crne Gore usvojila u septembru 2016, jer je neprihvatljivo da za devet godina ta obaveza još uvijek nije u potpunosti realizovana.
4. Imajući u vidu da je realizacijom Akcionog plana za sprovođenje Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2023. godine postignut umjereni nivo pozitivnog uticaja na razvoj javne politike, te da su od 2021. do 2023. godine formirane tri Vlade Crne Gore, što je rezultiralo fluktuacijom značajnog broja službenika i promjenama u sastavu ministarstava zaduženih za implementaciju aktivnosti, Skupština ocenjuje da je neophodno ubrzati realizaciju Akcionog plana za period 2024-2025. godine, tim prije što su istim planirane aktivnosti koje se odnose na: usvajanje zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije, usvajanje zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, izmjene Zakona o obaveznom zdravstvenom osiguranju, izmjene Zakona o ostvarivanju i zaštiti prava mentalno oboljelih lica,

definisanje predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika u dijelu koji se odnosi na unapređenje nivoa političke participacije lica sa invaliditetom, definisanje predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o političkim partijama u dijelu koji se odnosi na unapređenje nivoa političke participacije lica sa invaliditetom, izradu predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nevladinim organizacijama i predloga zakona o izmjenama Zakona o sportu u dijelu unapređenja Paraolimpijskog komiteta Crne Gore i Specijalne olimpijade, čime bi se stvorili dalji preduslovi za unapređenje prava lica sa invaliditetom u različitim oblastima života.

5. Skupština poziva Vladu Crne Gore da u što kraćem roku utvrdi predlog zakona o jedinstvenom vještačenju invaliditeta, čiji Nacrt je urađen i poslat Sekretarijatu za zakonodavstvo na mišljenje i isti dostavi Skupštini na usvajanje, kako bi se putem reforme sistema vještačenja invaliditeta doprinijelo uspostavljanju pravednijeg, ravnopravnijeg i jednostavnijeg pristupa pravima licima sa invaliditetom, prelaskom sa medicinskog na model zasnovan na ljudskim pravima.
Imajući u vidu da se ni registar osoba sa invaliditetom, koji je jedan od važnih preduslova za kreiranje kvalitetnih politika usmjerenih na poboljšanje položaja lica sa invaliditetom u Crnoj Gori, ne može uspostaviti dok se ne usvoji zakon o jedinstvenom vještačenju invaliditeta kojim će se promijeniti pristup procjene invaliditeta i formirati zavod za vještačenje invaliditeta čijim radom će se ukinuti sve postojeće komisije, njih 35, Skupština ocjenjuje da je ovu aktivnost potrebno realizovati bez daljeg odlaganja.
Skupština ocjenjuje da je neophodno što prije uraditi i registar rijetkih bolesti, jer je ta obaveza Instituta za javno zdravlje Crne Gore utvrđena još prije osam godina i do sada nije realizovana.
6. Skupština je upoznata da je u junu 2024. godine izmijenjen Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici, čime je omogućeno da se usluga dnevnog boravka pruža djeci sa smetnjama u razvoju do 20 sati ili od 21 do 40 sati, čime su stvoreni uslovi da dnevni centri u 16 opština mogu da pruže usluge većem broju djece sa smetnjama u razvoju.
Takođe, Skupština je upoznata da je Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije 1. oktobra 2024. donijelo rješenje o učešću države u sufinansiranju troškova usluge dnevnog boravka za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju koji koriste uslugu od 21 do 40 sati nedjeljno u iznosu od 1,90 eura po korisniku, po satu pružanja usluge, što je na mjesečnom nivou oko 330 eura, kao i rješenje o učešću države u sufinansiranju troškova usluge dnevnog boravka za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju koji koriste uslugu do 20 sati nedjeljno, u iznosu od 3,04 eura po korisniku, po satu pružanja usluge, što je na mjesečnom nivou oko 264 eura.
Međutim, Skupština ocjenjuje da povećanje participacije Ministarstva na 315 eura mjesečno po korisniku dnevnog centra za djecu sa smetnjama u razvoju nije rješenje problema, jer ta mjera nije dugoročna niti sistemski uređena, pa još uvijek nije pronađeno trajno i dugoročno rješenje za funkcionisanje i finansiranje dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju.
S tim u vezi, Skupština apeluje da se sa ozbiljnošću i dužnom pažnjom razmotri predlog Zajednice opština Crne Gore da iznos participacije opština bude 30% ukupnih troškova dnevnih centara, a da se ostali troškovi raspodijele među resorima Ministarstva zdravlja, Ministarstva socijalnog staranja, brige o porodici i demografije i Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, tim prije što će se u dnevnim centrima pružati integrisane usluge nakon što iste budu definisane novim zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti.
7. Skupština poziva nadležne institucije da preduzmu aktivnosti u cilju dosledne i blagovremene realizacije Strategije deinstitutionalizacije za period od 2025. do 2028. godine sa Akcionim planom za 2025. godinu, kojim je, između ostalog, planirano da se obezbijedi dostupnost najmanje tri usluge koje podržavaju život u zajednici u svim jedinicama lokalne samouprave u skladu sa potrebama korisnika, kao i uspostavljanje nedostajućih usluga koje podržavaju život korisnika u

zajednici i razvijanje integrisanih usluga, te razvijanje i akreditovanje novih programa obuke za znakovni jezik, izrada analize usluge prevođenja i tumačenja znakovnog jezika sa definisanjem preporuka za uvođenje ove usluge, kao i propisivanje bližih uslova za pružanje i korišćenje normativa i minimalnih standarda usluge tumačenja i prevođenja na znakovni jezik.

Skupština smatra značajnom informaciju da pomenuta strategija sadrži mjerljiva rješenja za unapređenje položaja djece sa smetnjama u razvoju, jer je ista usvojena u cilju prevencije institucionalizacije, deinstitutionalizacije korisnika i transformacije pružalaca usluga kako bi se osigurao život u porodici, odnosno zajednici, kao i razvoj usluga podrške za život u zajednici, usluga savjetovanja i socijalno-edukativnih usluga.

Skupština očekuje da će se primjenom mjera strategije deinstitutionalizacije i efikasnijom međusektorskom saradnjom unaprijediti pružanje podrške biološkim porodicama u cilju preveniranja izdvajanja djece iz njihovih bioloških porodica i smještanja djece i mladih u institucije, ubrzati proces deinstitutionalizacije kroz razvoj usluga u zajednici i obezbijediti da djeca i mladi, odrasli i stariji žive u najmanje restriktivnom okruženju uz podršku usluga koje se pružaju u okviru porodice i zajednice.

8. Polazeći od informacije da je evidentan nedostatak koordinacije i razmjene podataka među institucijama, pa čak u i okviru iste institucije, što stvara probleme u implementaciji zakona i strateških dokumenata i prouzrokuje probleme u pružanju usluga korisnicima, Skupština ukazuje da je neophodno unaprijediti međusektorsku saradnju i pružiti sistemsku podršku djeci sa smetnjama u razvoju povezivanjem sektora obrazovanja sa sektorom ranog razvoja, zdravstvene i socijalne zaštite. Takođe, važno bi bilo obezbijediti uključenost dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju u procjenu i utvrđivanje stepena podrške za korisnike.

Iz tog razloga Skupština ocjenjuje neprihvatljivom situaciju u kojoj se dešava da iz perioda ranog razvoja djeteta ne postoje podaci o određenim smetnjama, pa dijete prođe dvije faze obrazovanja i u trećoj fazi obrazovanja institucije shvate sa čime se suočavaju i tek tada reaguju.

Takođe, problematično je što je sve veći broj djece u obrazovnom sistemu koja nijesu prošla komisije za usmjeravanje, za šta posebnu odgovornost snosi Ministarstvo zdravlja, koje zajedno sa zdravstvenim službama na vrijeme treba da uoči smetnje kod djeteta i da o tome obavijesti roditelje i nadležne institucije. Stoga, Skupština zaključuje da bez razmjene podataka nema načina da se sprovede politika obrazovanja osoba sa invaliditetom od predškolskog do visokoškolskog nivoa.

9. I pored toga što je informacioni sistem u obrazovanju možda jedan od najfunkcionalnijih, Skupština je upoznata da Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore prilikom terenskih posjeta školama u različitim djelovima Crne Gore ukazuju da je nekada bila uspostavljena praksa da svako dijete koje je pohađalo vrtić prati portfolio kad upiše osnovnu školu, što može da pogleda njegov nastavnik i svi ostali, dok se u međuvremenu ta praksa izgubila, zbog čega je Zaštitnik upućivao preporuke o međusektorskoj saradnji i ukazivao da se mora uspostaviti jasna komunikacija između Ministarstva zdravlja koje treba obrazovnoj ustanovi i ostalim sistemima da signalizira da ima djece koja imaju određene probleme kako bi se pratili i kako bi se adekvatno postupalo.

10. Skupštinu raduju pohvale i podrška Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i zamjenice Zaštitnika upućene Odboru za ljudska prava i slobode za angažman, doslednost i istrajnost po pitanju unapređenja rada dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i održivosti rješenja u finansiranju dnevnih centara koji su možda najsnažniji vid institucionalne podrške osobama sa invaliditetom, ako se urede i ukoliko se njihov položaj učini onakvim kakav treba da bude. Međutim, Skupština izražava nezadovoljstvo što se u dugom vremenskom periodu ukazuje na iste probleme u ovoj oblasti koji se ne rješavaju, zbog čega izostaje konkretan napredak.

U tom cilju Skupština podržava uspostavljanje Nezavisnog monitoring mehanizma za promociju, zaštitu i praćenje primjene Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori, koji čine predstavnici deset nevladinih organizacija osoba sa invaliditetom i udruženja roditelja djece i

mladih sa smetnjama u razvoju, kao i predstavnik institucije Zaštitnika koji je sačinio Izvještaj koji je nastao kao rezultat obilaska ustanova vaspitanja i obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, kao i ustanova rezidencijalnog tipa, u kojem su sadržani zaključci, ocjene stanja i preporuke za unapređenje istog i poziva nadležne subjekte da blagovremeno preduzmu aktivnosti na realizaciji preporuka datih u cilju unapređenja stanja u ovoj oblasti.

11. Skupština je upoznata da je oko 2.000 djece sa posebnim obrazovnim potrebama uključeno u vaspitno- obrazovni sistem, od čega je u sklopu osnovnog vaspitanja i obrazovanja 1.200 učenika, srednjeg 300, oko 450 djece u resursnim centrima i određeni broj djece u predškolskim ustanovama. Rad mobilnih službi je kontinuiran i članovi mobilnih službi obilaze škole i daju podršku učenicima, nastavnicima i roditeljima.
Takođe, nastavno osoblje se edukuje putem akreditovanih obuka Kataloga stručnog usavršavanja nastavnika, odobrenog od Nacionalnog savjeta za obrazovanje, koji obuhvata i 38 obuka za inkluzivno obrazovanje. Na školskom portalu „Inkluzivno obrazovanje“ nalaze se zakoni, pravilnici, primjeri dobre prakse i prilagođeni materijali za rad. Takođe, postavljen je Paket nediskriminacije, alata za sprovođenje radionica sa učenicima u cilju borbe protiv diskriminacije. Iako pet od sedam škola koje imaju integrisana odjeljenja na nivou države imaju opremljene senzorne sobe, kao i određeni broj vrtića, a u skladu sa mogućnostima i raspoloživim resursima, određeni broj ustanova ima kombi vozila za prevoz djece, kao i sva tri resursna centra u kojima su koncipirani i opremljeni asistivni kabineti u kojima se izrađuje specijalizovani didaktički materijal, Skupština ocjenjuje da je potrebno obezbijediti dodatna sredstva za unapređenje pristupačnosti vaspitno-obrazovnih ustanova osobama sa invaliditetom, nabavku informaciono- komunikacione opreme i zapošljavanje deficitarnog kadra.
Skupština ocjenjuje da je neophodno nastaviti sa kontinuiranim edukacijama nastavnog kadra o radu sa djecom sa smetnjama u razvoju.
12. Skupština pohvaljuje Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija za nagradu internacionalnog ZERO projekta koju je Crna Gora dobila za primjenu digitalnih udžbenika (DAISY) za učenike sa senzornim smetnjama vida, kao i za ostale učenike koji se suočavaju sa izazovima u savladavanju vještine čitanja.
13. Skupština ocjenjuje značajnim organizovanje Sajma asistivne tehnologije koji se sprovodi svake godine u martu na lokalnom nivou, gdje se predstavljaju materijali i prilagođena didaktička sredstva za unapređenje vaspitno-obrazovnog rada sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama.
Takođe smatra važnim i Vodič za prilagođavanje učenja i učešća studenata sa invaliditetom, koji je 2020. godine izrađen uz podršku Savjeta Evrope i realizovane obuke za njegovu primjenu namijenjene nastavnom osoblju Univerziteta Crne Gore i Univerziteta Mediteran.
S obzirom na to da je izrađen Individualni tranzicioni plan 3 za sistemsku tranziciju iz srednjeg ka visokom obrazovanju, Skupštinu iznenađuje neprepoznavanje asistenata za lica sa invaliditetom u visokom obrazovanju, u kom pravcu treba u narednom periodu djelovati na izmjeni relevantnog zakonodavnog okvira.
14. Imajući u vidu da postoji problem prebukiranosti škola u Podgorici Skupština ocjenjuje da je nemoguće pričati o individualizaciji nastave, zbog čega se inkluzija može pretvoriti u svoju suprotnost.
Stoga, Skupština smatra neophodnim da se uradi ozbiljna analiza rezultata inkluzivnog obrazovanja, kao modela koji se bazira na prilagođavanju potrebama učenika, kako bi dobili informacije gdje su osobe sa invaliditetom koje su se školovale po tom modelu, koje kompetencije su stekle i da li su zaposlene.

15. Skupština ocjenjuje da poslodavci i dalje ne zapošljavaju lica sa invaliditetom u dovoljnoj mjeri. Stoga je neophodno što prije utvrditi novi nacrt zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom za čiju izradu je formirana Radna grupa još 2016. godine.
16. S obzirom na to da je Ministarstvo zdravlja, uz podršku Svjetske zdravstvene organizacije, izradilo Nacrt akcionog plana za jednakost u zdravstvu za osobe sa invaliditetom, koji identifikuje prioritete intervencije neophodne za unapređenje jednakosti u zdravstvu za osobe sa invaliditetom u cilju smanjenja zdravstvenih nejednakosti koje doživljavaju i da je Crna Gora prva zemlja u Evropi koja je u izradi ovog dokumenta koristila Vodič Svjetske zdravstvene organizacije za akciju za osobe sa invaliditetom, Skupština poziva na što skorije usvajanje navedenog akcionog plana kako bi se pristupilo realizaciji planiranih aktivnosti i time doprinijelo smanjenju diskriminacije i barijera sa kojima se suočavaju osobe sa invaliditetom prilikom pristupa zdravstvenoj zaštiti i uslugama.
17. Imajući u vidu da je Strategijom za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. utvrđena obaveza da do 2025. godine sve jedinice lokalne samouprave usvoje lokalne akcione planove koji će pratiti realizaciju strateških ciljeva na lokalnom nivou i da je Zajednica opština Crne Gore u maju 2024. godine donijela model lokalnog akcionog plana za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti i uputila ga svim opštinama na korišćenje, Skupština Crne Gore poziva lokalne samouprave da u što kraćem roku pristupe izradi lokalnog akcionog plana, čime bi realizovale preporuku iz tačke 1 Zaključka Odbora donesenog u januaru 2021.
Takode, Skupština poziva lokalne samouprave da, u skladu sa raspoloživim kadrovskim i finansijskim resursima, preduzmu dodatne aktivnosti iz svoje nadležnosti na unapređenju položaja lica sa invaliditetom.
18. Skupština je upoznata da je većina objekata u lokalnim samoupravama u kojima građani ostvaruju svoja prava u vlasništvu organa državne uprave, jer kada se govori o pravu na obrazovanje, pravu na zdravstvenu zaštitu, pravu na socijalne usluge i socijalnu zaštitu, pravu na zapošljavanje, područne jedinice su na teritoriji lokalnih samouprava, ali je obaveza prilagođavanja pristupačnosti ovih objekata u nadležnosti resornih ministarstava.
Skupština je informisana da su, uz podršku Delegacije Evropske unije, 18 objekata centara za socijalni rad sa područnim jedinicama (u opštinama: Bar, Budva, Tivat, Kotor, Cetinje, Nikšić, Danilovgrad, Tuzi, Golubovci, Kolašin, Berane, Plav, Andrijevica, Bijelo Polje, Mojkovac, Rožaje, Pljevlja i Žabljak) i JU Dječji dom „Mladost” - Bijela adaptirani ili rekonstruisani sa ciljem poboljšanja pristupačnosti objekata.
Iako se nedostatak pristupačnosti u objektima za javnu upotrebu često pravda nedostatkom finansijskih sredstava, Skupština ocjenjuje neprihvatljivim da se u ovako dugom vremenskom periodu time pokušava opravdati nerješavanje ovog problema i nema opravdanja za pojedine institucije koje godinama istrajavaju da ne obezbijede pristupačnost i protokole za komunikaciju sa osobama sa invaliditetom shodno utvrđenim propisima.
19. Skupština Crne Gore će Zaključak dostaviti: Vladi Crne Gore, Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvu socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, Ministarstvu finansija i Savjetu za prava lica sa invaliditetom, na dalji postupak i Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvu evropskih poslova, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju-Podgorica, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju i nevladinim organizacijama: „Građanska alijansa”, Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa”, „Udruženje

mladih sa hendikepom Crne Gore” i „Nacionalna asocijacija roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju Crne Gore”, na upoznavanje.

20. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore će, u skladu sa članom 77 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore, pratiti realizaciju ovih zaključaka Skupštine, sačiniti izvještaj i dostaviti Skupštini.

Za izvjestiteljku Odbora na sjednici Skupštine određena je poslanica Jelenka Andrić, članica Odbora.

Detaljna izlaganja sa saslušanja sadržana su u Zapisniku sa 15. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode, održane 6. novembra 2024. godine čiji je sastavni dio i audio zapis sa sjednice.

PREDSEDNIK ODBORA

Jovan Jole Vučurović